

AGNIESZKA KUSKOWSKA

Państwowa Uczelnia Zawodowa im. Ignacego Mościckiego w Ciechanowie
<https://orcid.org/0000-0002-3652-1604>

Logopeda – kształtowanie się zawodu w Polsce, opieka logopedyczna w powiecie ciechanowskim

W Polsce zawód logopedy ma już pewne tradycje. W naszym kraju istnieje od blisko 30 lat, od kiedy został wpisany do klasyfikacji zawodów i specjalności. Prekursorami logopedów byli najczęściej lekarze i pedagodzy, którzy w swej codziennej praktyce spotykali się z różnymi problemami związanymi z mówieniem. Współczesny logopeda to osoba kompetentna, legitymująca się bogatą wiedzą z wielu dziedzin i różnymi umiejętnościami, aby sprostać wymaganiom coraz bardziej świadomego w tych kwestiach społeczeństwa. W niniejszym artykule zostały poruszone najistotniejsze zagadnienia dotyczące tego zawodu. Przedstawione zostały również dane dotyczące opieki logopedycznej w powiecie ciechanowskim na tle potrzeb dzieci w wieku przedszkolnym i młodszym wieku szkolnym, zawarte w rozprawie doktorskiej autorki. Celem niniejszego artykułu jest przybliżenie zawodu logopedy w Polsce oraz możliwości zdobycia wykształcenia w tym kierunku.

Słowa kluczowe: zawód logopeda, kształcenie logopedów w Polsce, Polskie Towarzystwo Logopedyczne, Polski Związek Logopedów, opieka logopedyczna, powiat ciechanowski

Key words: profession of speech therapist, education of speech therapists in Poland, Polish Logopedic Society, Polish Association of Logopedists, speech therapy care, Ciechanów county

Speech therapist – shaping the profession in Poland, speech therapy care in the Ciechanów county

In Poland, the profession of a speech therapist already has some traditions. It has existed in our country for nearly 30 years, since it was included in the classification of professions and specialties. The precursors of speech therapists were most often doctors and educators who encountered various problems related to speaking in their daily practice. A modern speech therapist is a competent person with extensive knowledge in many fields and various skills to meet the requirements of an increasingly aware society in these matters. This article discusses the most important issues related to this profession. Data on speech therapy care in the Ciechanów county in light of the needs of children at preschool and younger school age, included in the author's doctoral dissertation, have also been provided. The aim of this article is to present the profession of a speech therapist in Poland and the possibilities of obtaining education in this field.

Wprowadzenie

W dniu 6 marca przypada Europejski Dzień Logopedy¹, obchodzony od 2004 r. Inspiratorem utworzenia tego święta była organizacja CPLOL², która zrzeszała terapeutów i logopedów mowy, języka z większości krajów Europy. W maju 2019 r. podczas Walnego Zgromadzenia na Malcie została podjęta decyzja o przekształceniu CPLOL w ESLA – European Speech and Language Therapy Association³. W Polsce święto to obchodzone jest od 2007 r. Z inicjatywy Polskiego Związku Logopedów w tym dniu prowadzona jest ogólnopolska akcja bezpłatnych diagnoz logopedycznych, do której przyłączają się spontanicznie logopedzi z różnorodnych placówek. Kierowana jest do osób odczuwających trudności z mową, języ-

¹ <https://www.pbp.poznan.pl/node/168> [dostęp: 2.01.2023].

² <https://www.dropbox.com/sh/yywxetidea1bko9/AACFgoP0cPeVA3jMauVIOArXa?dl=0> [dostęp: 4.01.2023]. Skrót CPLOL pochodzi od francuskiej nazwy: Comité Permanent de Liaison des Orthophonistes / Logopedes de l'Union Européenne, co na język polski tłumaczone jest jako Stały Komitet Łącznikowy Terapeutów Mowy, Języka i Logopedów w Unii Europejskiej, w języku angielskim funkcjonuje nazwa European Congress of Speech and Language Therapy. Organizacja ta powstała 6 marca 1988 r. w Paryżu i tam miała swoją siedzibę. Zrzeszała ona krajowe organizacje zawodowe logopedów W maju 2007 r. Polska wraz z Bułgarią, Islandią, Maltą i Słowacją uzyskała członkostwo w tej organizacji, w trakcie odbywającego się zgromadzenia ogólnego w Rydze na Łotwie. W skład CPLOL wchodziło 31 profesjonalnych organizacji logopedów z 30 krajów oraz ponad 80 000 specjalistów.

³ <https://logopeda.org.pl/new.php?id=1267> [dostęp: 4.01.2023]. ESLA ma swoją siedzibę w Brukseli i zgodnie z prawem belgijskim zarejestrowana jest pod numerem 0770260172 jako organizacja non-profit. Organizacja ta zrzesza 30 stowarzyszeń członkowskich z 27 krajów i liczy ponad 50 000 profesjonalistów. Głównym jej celem jest promowanie zawodu logopedy w kontekście potrzeb współczesnego europejskiego społeczeństwa. ESLA kontynuuje zadania CPLOL oraz tworzy i propaguje własne inicjatywy. Do strategicznych celów organizacji należą: bycie autorytatywnym głosem terapeutów mowy i języka w Europie, dbanie o wzrost rozpoznawalności, promocji i ochrony zawodu oraz zapewnienie trwałości organizacji.

kiem, komunikacją, a w szczególności do dzieci w wieku przedszkolnym i młodszym wieku szkolnym oraz ich rodziców. Święto ma na celu zachęcenie przede wszystkim rodziców i opiekunów, by nie zwlekali z wizytą u specjalisty, jeżeli dziecko ma problem z mówieniem.

W Polsce podwaliny pod logopedię oraz zawód logopedy położyli przede wszystkim lekarze i pedagodzy, choć należy również podkreślić wpływ językoznawców, psychologów, socjologów. Początki logopedii w Polsce odnotowano już w XIX w. Do prekursorów należy zaliczyć Jana Sierzyńskiego (lekarza, pedagoga), który w pierwszej połowie XIX w., pracując z osobami z wadą słuchu, starał się wprowadzić opracowaną przez siebie metodę ręczno-ustnych znaków komunikacyjnych. W kształceniu uczniów z wadą słuchu preferował metodę werbalną. Przez pewien czas pracował w Instytucie Głuchoniemych w Warszawie⁴.

Kolejną postacią to Władysław Ołtuszewski (lekarz, twórca polskiej foniatryi), który zajmował się rehabilitacją zaburzeń mowy, zorganizował i prowadził w latach 1896–1922 Zakład Leczenia Wad Wymowy w Warszawie oraz zaproponował model organizowania specjalnych klas dla dzieci jękających się w szkołach masowych⁵.

Wśród prekursorów logopedii jest także Aleksandra Mitrynowicz-Modrzejewska (lekarz), która zgłębiała zagadnienia zaburzeń mowy, a także zorganizowała Poradnię Zaburzeń Mowy przy Krakowskiej Klinice Otolaryngologii, a w Warszawie w 1935 r. z jej inicjatywy powstał przykliniczny oddział foniatryczny z poradnią⁶.

Uznanym pionierem zaangażowanym w działalność logopedyczną na Górnym Śląsku był ksiądz Stanisław Wilczewski. Pracował w okresie międzywojennym i powojennym. Zajmował się głównie zagadnieniami fizjologii i patologii głosu oraz kulturą żywego słowa i korekcją zaburzeń mowy. Prowadził kursy dla nauczycieli i duchownych, wygłaszał referaty. Założył w Katowicach w roku 1922 Instytut Fonetyczny – Poradnię Logopedyczną. Prowadzono w tej placówce korekcję zaburzeń mowy oraz głosu, zajmowano się też techniką żywego słowa⁷.

Bardzo ważną i cenioną postacią w polskiej opiece logopedycznej był Benedykt Dylewski (lekarz), który działał przed II wojną światową i po wojnie. Stworzył on m.in. przychodnię dla dzieci z wadami wymowy oraz klasy dla dzieci wadliwie mówiących przy szkołach masowych. Prowadził badania dotyczące zaburzeń mowy, opracował statystyki wad mowy i głosu u dzieci, organizował szkolenia dla nauczycieli, psychologów, lekarzy z zakresu logopedii. Był autorem licznych prac o tej tematyce oraz występował z odczytami. Propagował wdrożenie modelu opieki logopedycznej opartego na odpowiednio wykształconych nauczycielach klas I–III w szkołach podstawowych, którzy prowadziliby terapię dzieci z wadami wymowy na terenie szkoły. Nauczyciele ci mieli być w stałym kontakcie ze specjalistami

⁴ E. Wolańska, *Model opieki logopedycznej w Polsce*, „Studia pragmalingwistyczne”. Rocznik Instytutu Polonistyki Stosowanej Wydziału Polonistyki UW, rok V 2013, s. 59–66.

⁵ Tamże, s. 60.

⁶ Tamże.

⁷ M. Kitlińska-Król, *Opieka logopedyczna nad mową dziecka*, Wyższa Szkoła Biznesu w Dąbrowie Górniczej, Dąbrowa Górnicza 2011, s. 44.

z poradni i mieli stanowić ogniwo pośrednie między specjalistami a rodzicami. B. Dylewski wskazywał, że opieka logopedyczna prowadzona na terenie szkoły ma ogromne znaczenie, ponieważ odbywa się na miejscu, nie wymaga od uczniów i ich rodziców przemieszczania się i docierania do innej placówki⁸.

Do czołowych przedstawicieli polskiej logopedii, którzy od lat 60. XX w. zajmowali się problematyką opieki logopedycznej w Polsce oraz kształceniem w tym zakresie m.in. pedagogów, którzy później pracowali w placówkach różnego typu, np. poradniach, szkołach specjalnych, a następnie zostali logopedami, należeli m.in. Leon Kaczmarek, Irena Styczek, Halina Mierzejewska i wiele innych osób.

Ponadto powstawały różne ośrodki, które zajmowały się udzielaniem pomocy logopedycznej, takie jak np.:

- Zakład Lecznicy dla Osób Dotkniętych Zboczeniami Mowy – założony w Warszawie w 1892 r. przez Władysława Ołtuszewskiego,
- Poradnia Ortofoniczna w Warszawie – utworzona w 1921 r., inicjatorem jej powstania był Tytus Benni⁹,
- Centralna Lekarska Przychodnia Międzyszkolna w Warszawie – powstała w 1950 r. i obejmowała opieką dzieci w szkołach warszawskich oraz miejscowościach podwarszawskich,
- Pracownia Badania Mechanizmów Mowy w Zakładzie Językoznawstwa Polskiej Akademii Nauk w Warszawie – utworzona w 1969 r. z inicjatywy Haliny Mierzejewskiej, która zajmowała się osobami z afazją,
- Poradnia Zaburzeń Mowy przy Kuratorium Okręgu Szkolnego (Poradnia Zaburzeń Mowy Międzyszkolnej) – powstała w 1945 r. w Krakowie,
- Poradnia Wad Wymowy w I Miejskim Ośrodku Zdrowia w Krakowie – uruchomiona w 1945 r.,
- Poradnia dla Dzieci Jąkających się w Krakowie – utworzona w 1946 r.,
- Zakład Lecznico-Wychowawczy dla Dzieci z Zaburzeniami Typu Afatycznego w Krakowie z 1956 r.,
- Poradnia Foniatryczna przy Wojewódzkiej Przychodni Specjalistycznej w Poznaniu – powstała w 1953 r.,
- Ośrodek Rehabilitacji Mowy w Poznaniu – otwarty w 1953 r.¹⁰

Wszystkie wymienione działania, a także inne inicjatywy wpłynęły na obraz dzisiejszego logopedy, przede wszystkim logopedii jako nauki.

⁸ G. Jastrzębowska, *Podstawy logopedii dla studentów logopedii, pedagogiki, psychologii, filologii*, Uniwersytet Opolski, Opole 1996, s. 10–11. Na ten temat pisze również: G. Jastrzębowska, *Stan i perspektywy opieki logopedycznej w Polsce*, [w:] T. Gałkowski, G. Jastrzębowska (red.), *Logopedia. Pytania i odpowiedzi*, t. 1, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2014, s. 302; M. Zaorska, *Tyflologopedia jako subdyscyplina szczegółowa logopedii oraz element jej współczesnej koncepcji strukturalnej*, „Przegląd Badań Edukacyjnych” 2016, nr 22(1), s. 151, <https://apcz.umk.pl/PBE/article/view/PBE.2015.066/10531> [dostęp: 5.11.2021].

⁹ D. Emiluta-Roza, *Historia logopedii w Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie*, [w:] S. Milewski, K. Kaczorowska-Bray (red.), *Wybrane aspekty historii, teorii i praktyki*, Harmonia Universalis, Gdańsk 2016, s. 39.

¹⁰ A. Plusajska-Otto, *Początki kształcenia i opieki logopedycznej w Polsce*, https://dSPACE.uni.lodz.pl/xmlui/bitstream/handle/11089/28898/139-150%20Plusajska-Otto_Poczatki%20kształcenia%20i%20opieki%20logopedycznej.pdf?sequence=1&isAllowed=y [dostęp 6.01.2023].

Zawód logopeda

Logopeda to specjalista, który zajmuje się kształtowaniem mowy, zapobieganiem zaburzeniom mowy i ich usuwaniem. E.M. Skorek proponuje także zapoznanie się z innymi terminami, które wykorzystywane są do określenia zawodu logopedy, takimi jak: logopeda ogólny, neurologopeda, balbutologopeda, oligofrenologopeda, surdologopeda, ortoepik, glottodydaktyk¹¹.

Osoby zajmujące się opieką logopedyczną w swojej praktyce spotykają się z ludźmi w bardzo różnym wieku (od urodzenia – do późnej starości) i z różnorodnymi potrzebami terapeutycznymi (poczynając od osób w normie językowej, które chcą doskonalic swoje umiejętności, np. dziennikarze, przez dzieci kształtujące dopiero swoją mowę, dzieci dwujęzyczne, kończąc na osobach z różnymi zaburzeniami mowy, o różnorodnej etiologii i objawach). Powoduje to, że logopeda, aby spełnić oczekiwania swoich pacjentów oraz skutecznie i profesjonalnie prowadzić terapię, musi mieć wiedzę z pozornie odległych od siebie dziedzin, które łączy jednak zainteresowanie mową, językiem, komunikacją. Logopeda powinien zatem być wyposażony w podstawy wiedzy z zakresu: medycyny (laryngologii, audiologii, foniatrii, neurologii, pediatrii, chirurgii, stomatologii, ortodontji, psychiatrii), pedagogiki (szczególnie pedagogiki specjalnej), psychologii (rozwojowej, klinicznej), językoznawstwa, psycholingwistyki, neurolingwistyki, socjolingwistyki, cybernetyki, akustyki, kultury żywego słowa. Wielopłaszczyznowy charakter pracy logopedy powoduje, że wszystkie osoby wykonujące ten zawód są zobowiązane do wykorzystywania dorobku różnych nauk¹². Ponadto wzrost świadomości językowej społeczeństwa spowodował, że coraz więcej osób zwraca uwagę na umiejętności językowe swoje oraz swoich najbliższych i poszukuje pomocy logopedycznej u wykwalifikowanego i kompetentnego logopedy.

W Polsce kształcenie logopedów rozpoczęło się w 1970 r. początkowo w formie studiów podyplomowych. Przygotowani tak specjaliści już wtedy sprawowali opiekę logopedyczną nad osobami jej potrzebującymi. Ale logopeda jako samodzielny zawód został wpisany do klasyfikacji zawodów i specjalności dopiero w 1995 r. – zgodnie z rozporządzeniem Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z 20 kwietnia 1995 r. (Dz.U. nr 48, poz. 253)¹³.

¹¹ E.M. Skorek, *Z logopedią na ty. Podręczny słownik logopedyczny*, Impuls, Kraków 2005, s. 94; także K. Błachnio, *Vademecum logopedyczne*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2001, s. 223.

¹² E. Luczyński (red.), *Kształcenie logopedyczne. Cele i formy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2000; a także E. Hartman, U. Bartosiewicz, *Interdyscyplinarność logopedii – szkoła wrocławska*, [w:] S. Milewski, K. Kaczorowska-Bray (red.), *Wybrane aspekty historii...*, dz. cyt., s. 48–49; L. Kaczmarek, *O polskiej logopedii*, [w:] *Język i językoznawstwo polskie w sześćdziesięciolecie niepodległości*, Ossolineum, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1982, s. 150, cyt. za: E. Słodownik-Rycaj, *System opieki logopedycznej w Polsce i Anglii*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2007, s. 43; G. Jastrzębowska, *Podstawy logopedii...*, dz. cyt., s. 7–23.

¹³ S. Milewski, *Trzydzieści lat kształcenia logopedów w Uniwersytecie Gdańskim*, [w:] S. Milewski, K. Kaczorowska-Bray (red.), *Wybrane aspekty historii...*, dz. cyt., s. 36.

Obecnie, jak podaje Krystyna Błachnio, w logopedii polskiej funkcjonuje podział na następujące specjalizacje zawodowe: logopedię ogólną, surdologopedię, neurologopedię. Specjalizację z surdologopedii lub neurologopedii (w ramach studiów podyplomowych) można uzyskać dopiero po wcześniejszym ukończeniu studiów z logopedii ogólnej¹⁴. Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 7 sierpnia 2014 r. w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania (Dz.U. z dnia 25 stycznia 2018 r. poz. 227) zawód logopedy znajduje się, podobnie jak wcześniej, w wielkiej grupie „specjalistów” o najwyższych kwalifikacjach. Tu z kolei zawód logopedy ujęty jest w dwóch dużych grupach (w nawiasach zamieszczone są numery kolejnych grup, podgrup, zawodów):

- Specjaliści do spraw zdrowia [22], Inni specjaliści ochrony zdrowia [229], Audiolodzy i logopedzi [2294], i tu znajdują się: Logopeda [229402], Neurologopeda [229403], Surdologopeda [229404], Pozostali audiofonolodzy i logopedzi [229490], (zdobywanie specjalizacji regulowane jest wewnętrznymi przepisami obowiązującymi w resorcie zdrowia),
- Specjaliści nauczania i wychowania [23], Inni specjaliści nauczania i wychowania [235], Specjaliści nauczania i wychowania gdzie indziej nie sklasyfikowani [2359], i tu umieszczony jest nauczyciel logopeda [235906].

Zgodnie z art. 42 ust. 3 i ust. 7 Karty Nauczyciela pensum logopedy w poradni psychologiczno-pedagogicznej wynosi 20 godzin, a pensum logopedy w przedszkolu, szkole i placówce wynosi 22 godziny¹⁵.

W aktualnych światowych trendach opieka logopedyczna, zdaniem T. Woźniaka, stawia sobie za cel niesienie pomocy wszystkim osobom mającym trudności z szeroko pojętą komunikacją językową – bez względu na ich wiek, uwarunkowania społeczne i kulturowe¹⁶. Pomoc ma podnieść jakość życia każdemu pacjentowi. Zakres podejmowanych przez logopedów działań staje się więc coraz szerszy. Podobnie sytuację logopedy w krajach Europy Zachodniej postrzega Katarzyna Dobosiewicz-Olechowska. Jej zdaniem jest on traktowany jako profesjonalista, do którego zadań należy zajmowanie się terapią:

- zaburzeń artykulacji,
- zaburzeń mowy,
- zaburzeń głosu,
- zaburzeń języka pisanego (dysleksja, dysgrafia, dysortografia),
- zaburzeń logicznego myślenia,

¹⁴ K. Błachnio, *Vademecum...*, dz. cyt., s. 17; Na ten temat pisze również: Z.M. Kurkowski, *Specjalizacje logopedyczne*, „Biuletyn Logopedyczny” 2010, nr 1, s. 75–78.

¹⁵ Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (Dz.U. z 2021 r. poz. 1762 oraz z 2022 r. poz. 935, 1116, 1700 i 1730) ogłoszona dnia 29 września 2021 r., <https://www.prawo.vulcan.edu.pl/przegdok.asp?qdatprz=akt&qplikid=2> [dostęp: 10.01.2023].

¹⁶ T. Woźniak, *Logopedia na świecie u progu XXI wieku*, [w:] D. Pluta-Wojciechowska, B. Sambor, *Współczesne tendencje w diagnostyce i terapii logopedycznej*, Harmonia Universalis, Gdańsk 2017, s. 65–79.

- nieprawidłowości karmienia i połykania,
- afazji i innych zaburzeń języka powstałych na podłożu zaburzeń neurologicznych,

a także:

- nauczaniem języka dzieci niesłyszących,
- terapią osób z uszkodzonym słuchem,
- podtrzymaniem zdolności komunikacji u osób z postępującymi zaburzeniami neurologicznymi związanymi z wiekiem,
- profilaktyką zaburzeń mowy i wczesnymi badaniami przesiewowymi u dzieci,
- zwalczaniem analfabetyzmu¹⁷.

W te światowe nurty doskonale wpisuje się również zawód logopedy i opieka logopedyczna w Polsce.

Kształcenie logopedów

Kształcenie logopedów w Polsce rozpoczęło się założeniem w Lublinie w roku 1970 przez profesora Leona Kaczmarka Podyplomowego Studium Logopedycznego w Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej. Kolejne studia podyplomowe uruchomione zostały w roku akademickim 1973/1974 przy Wydziale Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego z inicjatywy Haliny Mierzejewskiej. Trzecie z kolei Podyplomowe Studium Logopedyczne rozpoczęło swoją działalność od roku akademickiego 1979/1980 w Uniwersytecie Gdańskim w Instytucie Filologii Polskiej Wydziału Humanistycznego. Organizatorem studium był Bronisław Rocławski. Do najstarszych w Polsce ośrodków kształcenia logopedów należą też studia podyplomowe w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie (obecnie Uniwersytecie Pedagogicznym im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie) oraz studia w Uniwersytecie Opolskim, które firmowane były przez Tadeusza Gałkowskiego i Grażynę Jastrzębowską¹⁸.

Dzięki zaangażowaniu i determinacji wielu osób oraz rosnącej potrzebie społecznej na usługi logopedyczne do grona placówek kształcących logopedów stopniowo zaczęły dołączać inne uczelnie. Należy tu wymienić przede wszystkim:

- Wyższą Szkołę Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie, która od 2000 r. nosi nazwę Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej;
- Uniwersytet Wrocławski;
- Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu;

¹⁷ K. Dobosiewicz-Olechowska, *Zawód logopedy w wybranych krajach Unii Europejskiej*, „Biuletyn Logopedyczny” 2010, nr 1.

¹⁸ G. Jastrzębowska, *Podstawy logopedii...*, dz. cyt., s. 15–16; a także S. Grabias, *Logopedia polska w stuleciu Polski Niepodległej. Trzy perspektywy rozwoju dyscypliny*, „Logopedia” 2018, t. 47, nr 2, s. 519; S. Milewski, *Trzydzieści lat kształcenia...*, dz. cyt., s. 30; D. Emiluta-Rozya, *Historia logopedii w Akademii...*, dz. cyt., s. 39–46.

- Uniwersytet Łódzki;
- Uniwersytet Śląski;
- Wyższą Szkołę Pedagogiczną w Bydgoszczy, obecnie Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy;
- Uniwersytet w Białymstoku¹⁹.

Podejmowano także próby uruchomienia studiów dziennych 5-letnich magisterskich logopedycznych lub studiów magisterskich na różnych kierunkach o specjalności logopedycznej. Ostatecznie zgodnie z ustaleniami procesu bolońskiego (co wiązało się z Deklaracją Bolońską, podpisaną 19 czerwca 1999 r. przez ministrów edukacji z 29 krajów, w tym Polski²⁰) rozpoczęło się kształcenie logopedów w systemie dwustopniowym. Pierwszy stopień to kształcenie na trzyletnich studiach licencjackich, drugi stopień to uzupełniające dwuletnie studia magisterskie. Na uczelniach kształcenie odbywa się albo na kierunku albo na specjalności logopedia. Nadal prowadzone jest również kształcenie na studiach podyplomowych. Jedne skierowane są do osób, które chcą zdobyć zawód logopedy, inne przeznaczone są dla osób z pełnymi kwalifikacjami logopedycznymi, które chcą poszerzyć wiedzę i umiejętności w różnym zakresie, zdobyć specjalizację (neurologopedy lub surdologopedy, które są uwzględniane w resorcie służby zdrowia). Ponieważ jednak obecnie bardzo wiele uczelni prowadzi kształcenie logopedów, organizacje logopedyczne (takie jak Polskie Towarzystwo Logopedyczne, Polski Związek Logopedów) monitorują kształcenie logopedów i apelują o odpowiedni ich poziom. Środowiska logopedyczne domagają się, aby studia podyplomowe trwały minimum 4 semestry i obejmowały minimum 600 godzin, a pełne studia (3+2) obejmowały minimum 1200 godzin kształcenia logopedycznego²¹. W celu potwierdzenia wysokich kwalifikacji logopedy Polski Związek Logopedów wydaje stosowne certyfikaty, które nie są jednak niezbędne do wykonywania zawodu.

Organizacje zrzeszające logopedów

Zawód logopedy oraz oferowana opieka logopedyczna monitorowane są przez międzynarodowe organizacje logopedyczne, które czuwają nad ich jakością. Niektóre z organizacji mają już długoletnie tradycje. Zrzeszają logopedów z wielu krajów i zajmują się m.in. opracowywaniem standardów postępowania logopedycznego i kształceniem logopedów. Organizacje te, respektując różnorodność

¹⁹ E. Łuczyński (red.), *Kształcenie logopedyczne...*, dz. cyt.; także A. Plusajska-Otto, *Początki kształcenia i opieki...*, dz. cyt.

²⁰ <https://education.ec.europa.eu/pl/education-levels/higher-education/inclusive-and-connected-higher-education/bologna-process> [dostęp: 6.01.2023]; także R. Jeż, *Proces boloński a system szkolnictwa wyższego w Polsce*, https://www.ue.katowice.pl/fileadmin/_migrated/content_uploads/9_R_Jez_Proces_bolonski_a_system_szkolnictwa....pdf [dostęp: 6.01.2023].

²¹ M. Przybysz-Piwko, K. Szamburski, *Standardy godzinowe kształcenia logopedów po zmianach związanych z przyjęciem bolońskiego systemu oświaty*, „Biuletyn Logopedyczny” 2010, nr 1, s. 15–24; a także T. Woźniak, *Analiza standardów kształcenia zawodowego logopedów w Polsce*, „Biuletyn Logopedyczny” 2010, nr 1, s. 25–30.

modeli opieki logopedycznej w różnych krajach, starają się czuć nad wysokim poziomem świadczonych usług i statusem logopedy. Do najbardziej znanych organizacji na świecie należą:

- wspominany już wcześniej CPLOL działający w Europie, który przekształcił się w ELSA;
- International Association of Logopedics and Phoniatrics IALP (Międzynarodowe Stowarzyszenie Logopedów i Foniatorów), które powstało w Wiedniu w 1924 r. z inicjatywy Emila Froeschelsa. Organizacja ta powstała m.in. z powodu wzrostu zainteresowań zaburzeniami mowy, które dotknęły młodych żołnierzy w wyniku ran odniesionych w czasie I wojny światowej. Współcześnie IALP zrzesza naukowców i praktyków z ponad 40 krajów, którzy zajmują się działalnością naukową i praktyczną. W towarzystwie tym działa 12 stałych komitetów, które zajmują się badawczą i praktyczną stroną logopedii, a oficjalnym czasopismem jest „Folia Phoniatica et Logopaedica”. Przy organizacji IALP afiliowanych jest kilkadziesiąt stowarzyszeń z całego świata, w tym Polskie Towarzystwo Logopedyczne oraz Sekcja Foniatryczna Polskiego Towarzystwa Otolaryngologów Chirurków Głowy i Szyi²²;
- American Speech-Language-Hearing Association ASHA (Amerykańskie Stowarzyszenie Mowy i Słuchu), które powstało w 1925 r. i nosiło wówczas nazwę American Academy of Speech Correction (Amerykańska Akademia Korekcji Mówienia). Zrzesza naukowców i praktyków logopedów i audiologów nie tylko z USA, ale także z całego świata. Można zostać członkiem tej organizacji nawet bez posiadania obywatelstwa amerykańskiego. W roku 2016 liczyła około 186 tysięcy członków²³;
- Royal College of Speech and Language Therapists RCSLT (Królewskie Kolegium Logopedów) jednoczy logopedów z Wielkiej Brytanii i Irlandii. Liczy 16 tysięcy członków. Wydaje biuletyn i liczne czasopisma, w tym prestiżowy „International Journal of Language and Communication Disorders”²⁴;

W Polsce głównymi organizacjami zrzeszającymi logopedów są:

- Polskie Towarzystwo Logopedyczne (PTL)²⁵, które powstało 14 stycznia 1963 r. na bazie powołanej przez Leona Kaczmarka 19 czerwca 1959 r. Komisji Logopedycznej przy Wydziale Pedagogicznym Zarządu Okręgu ZNP w Lublinie. W skład pierwszego Zarządu weszli: Leon Kaczmarek – przewodniczący oraz Zygmunt Bownik, Wanda Paplińska, Bogdan Adamczyk, Jan Wielopolski, Józef Kania, Helena Meterowa, Stanisław Papierkowski i Włodzimierz Wojciechowski. Do Komisji Rewizyjnej wybrano Czesławę Szczerbową, Emilię Lindert i Henryka Marcelę. W zebraniu założycielskim uczestniczyło 20 osób. Siedziba Zarządu Głównego PTL mieści się w Lubli-

²² T. Woźniak, *Logopedia na świecie...*, dz. cyt., s. 65–79.

²³ Tamże.

²⁴ Tamże.

²⁵ <https://www.polskietowarzystwologopedyczne.pl/> [dostęp: 4.01.2023].

nie. Celem Towarzystwa jest rozwijanie logopedii jako nauki (dyscypliny naukowej) i zawodu. Organizacja ta liczy kilkanaście oddziałów terenowych, w których zrzeszeni są logopedzi. Towarzystwo wydaje najstarsze czasopismo dla logopedów pt. „Logopedia”, a także „Biuletyn logopedyczny”.

Rysunek 1. Logo Polskiego Towarzystwa Logopedycznego

Źródło: <https://www.polskietowarzystwologopedyczne.pl/category/aktualności/> [dostęp 5.01.2023].

- Polski Związek Logopedów, który jest ogólnopolskim związkiem zawodowym skupiającym logopedów pracujących zarówno w publicznych, jak i niepublicznych placówkach resortów oświaty, zdrowia, kultury, a także w gabinetach prywatnych. Związek został zarejestrowany 19 października 1999 r. w Lublinie przez członków środowiska naukowego związanego z Polskim Towarzystwem Logopedycznym, które działa przy Uniwersytecie Marii Skłodowskiej-Curie w Lublinie. Zarząd Główny PZL mieści się w Warszawie przy ul. Raszyńskiej 8/10. Organizacja posiada kilka oddziałów w całej Polsce. Polski Związek Logopedów odpowiada ogólnoeuropejskim standardom organizacji zrzeszających logopedów. Reprezentuje i broni praw pracowniczych oraz realizuje cele statutowe, które mają na celu podniesienie jakości świadczonej pomocy logopedycznej m.in. przez uzgadnianie wspólnie z uczelniami i odpowiednimi resortami standardów kształcenia logopedów, opiniowanie i przygotowywanie projektów aktów prawnych odnoszących się do opieki logopedycznej w resortach oświaty i służby zdrowia, przyznawanie certyfikatów, które potwierdzają jakość wykształcenia logopedycznego²⁶.

Logopedzi mają własny kodeks etyczny, który zobowiązuje ich do odpowiedniego postępowania. Można dokładnie zapoznać się z nim na stronach internetowych Polskiego Związku Logopedów²⁷. Zaprezentowane w Kodeksie Etycznym Logopedy wskazania dotyczą wykonywania zawodu logopedy w naszym kraju. We wstępie przedstawione jest podstawowe zadanie logopedy, jakim jest profesjonalne prowadzenie profilaktyki, diagnozy i terapii logopedycznej, a także systematyczne pogłębianie wiedzy. Ponadto logopeda powinien prezentować wysoki poziom etyczny i zawodowy, zarówno pod względem dobra pacjenta, jak i reputacji zawodowej.

²⁶ https://logopedia.org.pl/resources/pliki/976_20220910_obszary_funkcjonowania_pzl.pdf [dostęp: 5.01.2023].

²⁷ https://logopedia.org.pl/onas_c.php?id=73 [dostęp: 5.01.2023].

Szczegółowe wytyczne zawarte są w sześciu głównych punktach: odpowiedzialności osobistej logopedy, działalności zawodowej, odpowiedzialności w stosunku do pacjenta, odpowiedzialności w stosunku do innych logopedów, odpowiedzialności w stosunku do Polskiego Związku Logopedów, wskazaniach dla nauki.

Rysunek 2. Logo Polskiego Związku Logopedów

Źródło: <https://logopeda.org.pl/> [dostęp: 5.01.2023].

Bardzo zbliżony, jeśli chodzi o treść, jest Kodeks Etyczny Logopedy opublikowany na stronie internetowej Polskiego Towarzystwa Logopedycznego²⁸. Obydwa kodeksy różnią się od siebie w niewielkim stopniu i stanowią drogowskaz dla osób wykonujących ten zawód.

Logopedzi w powiecie ciechanowskim

W tej części artykułu zaprezentowano dane pochodzące z badań przedstawionych w rozprawie doktorskiej autorki *Opieka logopedyczna w powiecie ciechanowskim na tle potrzeb dzieci w wieku przedszkolnym i młodszym wieku szkolnym*. W badaniach tych zastosowano metodę sondażu diagnostycznego, technikę ankietowania, a narzędzie stanowił autorski kwestionariusz ankiety. Ankietyzacja przeprowadzana była od kwietnia do czerwca 2021 r. i dotyczyła roku szkolnego 2020/2021.

Próbę w badaniach stanowili logopedzi zatrudnieni we wszystkich publicznych i niepublicznych masowych przedszkolach oraz masowych szkołach podstawowych z powiatu ciechanowskiego (bez grup, oddziałów i klas integracyjnych lub specjalnych), którzy zgodzili się wziąć udział w ankietyzacji. W badaniach wzięło ostatecznie udział 19 logopedów z 16 przedszkoli w powiecie oraz 20 logopedów z 16 szkół podstawowych w powiecie. W ogóle w badaniu zgodziło się uczestniczyć: 17 przedszkoli, z tym że w jednym z nich nie było zatrudnionego logopedy, oraz 20 szkół podstawowych, z tym że logopedzi nie byli zatrudnieni w 4 placówkach. Poniższa tabela prezentuje zróżnicowanie logopedów pod względem płci i miejsca pracy.

²⁸ <https://www.polskietowarzystwolopedyczne.pl/kodeks-etyczny-logopedy/> [dostęp: 5.01.2023].

Tabela 1. Zróżnicowanie osób ankietowanych pod względem płci i miejsca pracy

Respondenci		Logopeda	
Płeć	Placówka	Przedszkole	Szkoła podstawowa
Kobieta		19	20
Mężczyzna		0	0
Razem		19	20

Źródło: badania własne autorki.

Jak wynika z analizy danych z powyższej tabeli, na 39 logopedów, którzy wypełnili ankietę, 39 to kobiety, czyli 100%. Jak wynika z danych, jest to zawód sfeminizowany.

Tabela 2. Zróżnicowanie respondentów pod względem położenia placówki, w której pracują

Respondenci		Logopeda		Ogółem
Położenie	Placówka	Przedszkole	Szkoła podstawowa	
Wieś		5	15	20
Miasto		14	5	19
Razem		19	20	39

Źródło: badania własne autorki.

Powyższe zestawienie informuje, że wśród ankietowanych respondentów 5 osób pracuje w przedszkolach na wsi, a 14 w przedszkolach w mieście. W szkołach podstawowych na wsi pracuje 15 logopedów, a w mieście 5.

Spośród 39 ankietowanych respondentów 9 (23,08%) ma wykształcenie logopedyczne uzyskane na studiach licencjackich w zakresie logopedii, 25 logopedów (64,10%) ukończyło 4-semestralne studia podyplomowe, a 5 osób (12,82%) ukończyło 2- lub 3-semestralne studia podyplomowe z pedagogiki korekcyjno-kompensacyjnej i/lub logopedii szkolnej. Ani jeden z respondentów nie ukończył studiów magisterskich w tym zakresie. Wśród badanych 19 osób (48,72%) legitymuje się stażem pracy w zawodzie logopedy nieprzekraczającym 5 lat, 4 logopedów (10,26%) pracuje w tym zawodzie powyżej 5 lat, ale nie dłużej niż 10 lat, 7 ankietowanych (17,95%) posiada staż powyżej 10 lat, ale nie więcej niż 15, natomiast staż zawodowy 6 logopedów (15,38%) przekracza 15 lat. Trzech spośród badanych (7,69%) nie podało, ile lat pracuje w tym zawodzie. W przypadku stopnia awansu zawodowego, to wśród respondentów jest 2 nauczycieli stażystów (5,13%), 7 nauczycieli kontraktowych (17,95%), 6 nauczycieli mianowanych (15,38%) i aż 21 nauczycieli dyplomowanych (53,85%). W grupie ankietowanych logopedów 3 (7,69%) nie posiada żadnego stopnia awansu zawodowego, ponieważ pracują w placówkach niepublicznych i nie mieli do tej pory możliwości uzyskania stopnia awansu zawodowego.

Tabela 3. Zróznicowanie ankietowanych osób pod względem wykształcenia logopedycznego, stażu pracy w zawodzie logopedy i stopnia awansu zawodowego

Dane na temat respondentów	Respondenci	Logopedzi	
		Liczba	%
Wykształcenie logopedyczne			
ukończone studia licencjackie w zakresie logopedii		9	23,08
ukończone studia magisterskie w zakresie logopedii		0	0,00
ukończone 4-semestralne studia podyplomowe w zakresie logopedii		25	64,10
inne		5	12,82
Staż pracy w zawodzie logopedy			
do 5 lat		19	48,72
powyżej 5 lat do 10 lat		4	10,26
powyżej 10 lat do 15 lat		7	17,95
powyżej 15 lat		6	15,38
brak informacji		3	7,69
Stopień awansu zawodowego			
nauczyciel stażysta		2	5,13
nauczyciel kontraktowy		7	17,95
nauczyciel mianowany		6	15,38
nauczyciel dyplomowany		21	53,85
inne		3	7,69

Źródło: badania własne autorki.

Z zebranych danych wynika, że wśród ankietowanych respondentów najwięcej jest osób, które ukończyły 4-semestralne studia podyplomowe w zakresie logopedii (64,10%), mają staż pracy w zawodzie logopedy do 5 lat (48,72%), a także są nauczycielami dyplomowanymi (53,85%). Jeśli weźmie się pod uwagę wykształcenie logopedyczne ankietowanych osób, ich staż pracy logopedycznej i stopień awansu zawodowego, można uznać, że wielu logopedów to osoby z długoletnim doświadczeniem w zawodzie nauczyciela (posiadają bowiem stopień nauczyciela dyplomowanego). Osoby te wzbogaciły swój warsztat zawodowy na studiach podyplomowych z logopedii i zdobyły nowe umiejętności potrzebne do pracy jako logopeda oraz podjęły działania w tym zawodzie.

Dane zawarte w poniższej tabeli wskazują, że ankietowani logopedzi pracujący w przedszkolach powiatu ciechanowskiego prowadzą następującą liczbę godzin zajęć logopedycznych w danej placówce tygodniowo:

- 1 logopeda pracuje 2 godz. tygodniowo, 1 logopeda 2,5 godz. tygodniowo,
- 1 logopeda pracuje 3 godz. tygodniowo,
- 5 logopedów pracuje po 4 godz. tygodniowo,

- 2 logopedów prowadzi po 5 godz. tygodniowo, a 2 logopedów pracuje po 6 godz. tygodniowo,
- 1 logopeda pracuje 7,5 godz. tygodniowo, 1 prowadzi zajęcia 8 godz. tygodniowo,
- 3 logopedów prowadzi po 10 godz. tygodniowo, 1 pracuje 18 godz. tygodniowo i 1 logopeda 20 godz. tygodniowo.

Tabela 4. Liczba logopedów prowadzących zajęcia w przedszkolu w ramach opieki logopedycznej oraz liczba godzin zajęć logopedycznych realizowanych w placówce w ciągu tygodnia na tle liczby dzieci

Przedszkole	Logopeda	Placówka	Lokalizacja	Łączna liczba wszystkich dzieci w placówce	Liczba godzin zajęć logopedy w placówce tygodniowo	Łączna liczba godzin zajęć logopedycznych w placówce tygodniowo
Przedszkole 1	Logopeda 1	publiczna	wieś	150	5	10
	Logopeda 2				5	
Przedszkole 2	Logopeda 1	publiczna	wieś	70	6	6
Przedszkole 3	Logopeda 1	niepubliczna	wieś	63	7,5	25,5
	Logopeda 2				18	
Przedszkole 4	Logopeda 1	publiczna	miasto	161	10	10
Przedszkole 5	Logopeda 1	publiczna	miasto	136	3	3
Przedszkole 6	Logopeda 1	publiczna	miasto	164	4	4
Przedszkole 7	Logopeda 1	publiczna	miasto	125	4	4
Przedszkole 8	Logopeda 1	publiczna	miasto	155	4	4
Przedszkole 9	Logopeda 1	publiczna	miasto	100	4	4
Przedszkole 10	Logopeda 1	publiczna	miasto	143	4	4
Przedszkole 11	Logopeda 1	niepubliczna	miasto	125	20	20
Przedszkole 12	Logopeda 1	niepubliczna	miasto	77	10	10
Przedszkole 13	Logopeda 1	niepubliczna	miasto	55	2,5	4,5
	Logopeda 2				2	
Przedszkole 14	Logopeda 1	niepubliczna	miasto	58	6	6
Przedszkole 15	Logopeda 1	niepubliczna	miasto	80	10	10
Przedszkole 16	Brak	niepubliczna	miasto	28	0	0
Przedszkole 17	Logopeda 1	niepubliczna	miasto	35	8	8
Razem				1725	133	133

Źródło: badania własne autorki.

Tabela 5. Liczba logopedów prowadzących zajęcia w szkole podstawowej w ramach opieki logopedycznej oraz liczba godzin zajęć logopedycznych realizowanych w placówce w ciągu tygodnia na tle liczby dzieci

Szkoła podstawowa	Logopeda	Placówka	Lokalizacja	Łączna liczba wszystkich dzieci w placówce	Liczba godzin zajęć logopedy w placówce tygodniowo	Łączna liczba godzin zajęć logopedycznych w placówce tygodniowo
Szkoła podst. 1 (z oddz. przedszk.)	Logopeda 1	publiczna	wieś	219	11	11
Szkoła podst. 2 (z oddz. przedszk.)	Logopeda 1	publiczna	wieś	51	3	3
Szkoła podst. 3 (z oddz. przedszk.)	Logopeda 1	publiczna	wieś	137	6	6
Szkoła podst. 4	Logopeda 1	publiczna	wieś	290	4	14
	Logopeda 2	publiczna	wieś		6	
	Logopeda 3	publiczna	wieś		4	
Szkoła podst. 5	Logopeda 1	publiczna	wieś	199	9	9
Szkoła podst. 6 (z oddz. przedszk.)	Logopeda 1	publiczna	wieś	102	4	4
Szkoła podst. 7 (z oddz. przedszk.)	Logopeda 1	publiczna	wieś	67	3	4
	Logopeda 2	publiczna	wieś		1	
Szkoła podst. 8 (z oddz. przedszk.)	Logopeda 1	publiczna	wieś	298	9	9
Szkoła podst. 9 (z oddz. przedszk.)	Logopeda 1	publiczna	wieś	333	12	12
Szkoła podst. 10 (z oddz. przedszk.)	Logopeda 1	publiczna	wieś	100	3	3
Szkoła podst. 11 (z oddz. rzedzszk.)	Logopeda 1	publiczna	wieś	128	3	3
Szkoła podst. 12 (z oddz. rzedzszk.)	Brak	publiczna	wieś	315	0	0
Szkoła podst. 13 (z oddz. rzedzszk.)	Brak	publiczna	wieś	56	0	0
Szkoła podst. 14 (z oddz. rzedzszk.)	Logopeda 1	publiczna	wieś	111	4	4
Szkoła podst. 15 (z oddz. rzedzszk.)	Brak	publiczna	miasto	263	0	0
Szkoła podst. 16	Brak	publiczna	miasto	906	0	0
Szkoła podst. 17 (z oddz. przedszk.)	Logopeda 1	publiczna	miasto	755	11	11
Szkoła podst. 18 (z oddz. przedszk.)	Logopeda 1	publiczna	miasto	441	5	5
Szkoła podst. 19	Logopeda 1	publiczna	miasto	484	5	10
	Logopeda 2	publiczna	miasto		5	
Szkoła podst. 20 (z oddz. przedszk.)	Logopeda 1	publiczna	miasto	724	1	1
Razem				5979	109	109

Źródło: badania własne autorki.

Dane zawarte w powyższej tabeli wskazują, że ankietowani logopedzi pracujący w szkołach podstawowych powiatu ciechanowskiego prowadzą następującą liczbę godzin zajęć logopedycznych w danej placówce tygodniowo:

- 1 logopeda pracuje 1 godz. tygodniowo,
- 4 logopedów pracuje po 3 godz. tygodniowo,
- 4 logopedów pracuje po 4 godz. tygodniowo,
- 3 logopedów prowadzi po 5 godz. tygodniowo i 2 logopedów pracuje po 6 godz. zajęć tygodniowo,
- 2 logopedów pracuje po 9 godz. tygodniowo,
- 2 logopedów prowadzi po 11 godz. tygodniowo, a 1 logopeda pracuje 12 godz. tygodniowo.

Z danych zebranych od respondentów wynika również, że ankietowanych 20 logopedów prowadzi łącznie 109 godzin zajęć logopedycznych w placówkach, do których łącznie uczęszcza 5979 dzieci.

W żadnej z powyższych placówek (przedszkoli i szkół podstawowych) w powiecie nie ma (nawet łącznie) jednego pełnego etatu logopedy. Jest przewidzianych jedynie po kilka godzin zajęć opieki logopedycznej, w niektórych placówkach po kilkanaście godzin, w jednej 20 godzin. W kilku placówkach brak jakichkolwiek zajęć prowadzonych przez logopedów. Biorąc pod uwagę liczbę dzieci w placówkach i liczbę godzin zajęć logopedycznych lub zupełny ich brak, zapewnienie opieki logopedycznej na odpowiednim poziomie przez logopedów nie jest możliwe.

Podsumowanie

Zawód logopedy wpisał się już na stałe w obraz współczesnego świata. Profesja ta staje się coraz bardziej popularna i atrakcyjna. Wpływa na to możliwość zatrudnienia się w różnych instytucjach – w placówkach oświatowych (np. przedszkolach, szkołach, poradniach), w placówkach szeroko pojętej ochrony zdrowia (np. ośrodkach zdrowia, poradniach dziecięcych, oddziałach rehabilitacyjnych, neurologicznych, laryngologicznych, foniatrycznych), w instytucjach opieki społecznej (np. domach pomocy społecznej, świetlicach socjoterapeutycznych) i kultury (np. domach kultury, radiu). Logopedzi mogą także prowadzić samodzielną praktykę w gabinetach prywatnych lub pracować w różnego rodzaju organizacjach pozarządowych (np. Fundacji Synapsis, oddziałach TPD). Ponadto osoby wykonujące ten zawód traktowane są jako specjaliści w danej dziedzinie, którzy współpracują z lekarzami, pedagogami, psychologami dla dobra osób potrzebujących wsparcia. Niezależnie od tego, że modele opieki logopedycznej na świecie różnią się od siebie, w każdym państwie dba się o wysoki poziom tej opieki. W związku z tym międzynarodowe oraz krajowe organizacje logopedyczne proponują władzom stosowanie określonych standardów, m.in. w kształceniu logopedów. Dzięki temu wiedza i umiejętności terapeutów mowy w poszczegół-

nych krajach mogą być porównywalne. W XX i XXI w. doszło zatem do rozkwitu logopedii i usankcjonowania zawodu logopedy. Zaczęto zauważać potrzebę profesjonalnej opieki logopedycznej. Wiele krajów na świecie dba o to, aby opieka ta była systemowa i powszechna, aby osoby potrzebujące pomocy nie były zdane tylko na siebie i na samodzielne poszukiwanie logopedów. Opanowanie języka na odpowiednim poziomie jest warunkiem zdobywania wiedzy, umiejętności szkolnych, a także – w wielu przypadkach – wykonywania określonego zawodu oraz podnoszenia jakości życia i zapobiegania wykluczeniu społecznemu. Zawód logopedy jest zatem coraz bardziej rozpoznawalny i ceniony. Należy jednak ciągle pamiętać, aby liczba logopedów i usług logopedycznych na rynku mogła zapewnić swobodny, a nie tylko pozorny dostęp do nich, i aby poziom tych usług był odpowiednio wysoki. Zawód logopedy z pewnością będzie się nadal rozwijać. Jest to bowiem zawód, który wpływa na pełne i satysfakcjonujące funkcjonowanie człowieka w społeczeństwie.

BIBLIOGRAFIA

- Błachnio K., *Vademecum logopedyczne*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2001.
- Dobosiewicz-Olechowska K., *Zawód logopedy w wybranych krajach Unii Europejskiej*, „Biuletyn Logopedyczny” 2010, nr 1.
- Emiluta-Rozya D., *Historia logopedii w Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie*, [w:] S. Milewski, K. Kaczorowska-Bray (red.), *Wybrane aspekty historii, teorii i praktyki*, Harmonia Universalis, Gdańsk 2016.
- Grabias S., *Logopedia polska w stuleciu Polski Niepodległej. Trzy perspektywy rozwoju dyscypliny*, „Logopedia” 2018, t. 47 nr 2.
- Hartman E., Bartosiewicz U., *Interdyscyplinarność logopedii – szkoła wrocławska*, [w:] Milewski S., Kaczorowska-Bray K. (red.), *Logopedia. Wybrane aspekty historii, teorii i praktyki*, Harmonia Universalis, Gdańsk 2016.
- Jastrzębowska G., *Podstawy logopedii dla studentów logopedii, pedagogiki, psychologii, filologii*, Uniwersytet Opolski, Opole 1996.
- Jastrzębowska G., *Stan i perspektywy opieki logopedycznej w Polsce*, [w:] Gałkowski T., Jastrzębowska G. (red.), *Logopedia. Pytania i odpowiedzi*, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2014.
- Jeż R., *Proces bolonjski a system szkolnictwa wyższego w Polsce*, https://www.ue.katowice.pl/fileadmin/_migrated/content_uploads/9_R.Jez_Proces_bolonjski_a_system_szkolnictwa....pdf.
- Kaczmarek L., *Model opieki logopedycznej w Polsce*, Gdański Związek Logopedów, Gdańsk 1991.
- Kaczmarek L., *O polskiej logopedii*, [w:] *Język i językoznawstwo polskie w sześćdziesięciolecie niepodległości*, Ossolineum, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1982, cyt. za: Słodownik-Rycaj E., *System opieki logopedycznej w Polsce i Anglii*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2007.
- Kitlińska-Król M., *Opieka logopedyczna nad mową dziecka*, Wyższa Szkoła Biznesu w Dąbrowie Górniczej, Dąbrowa Górnicza 2011.

- Kurkowski Z.M., *Specjalizacje logopedyczne*, „Biuletyn logopedyczny” 2010, nr 1.
- Łuczyński E. (red.), *Kształcenie logopedyczne. Cele i formy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2000.
- Milewski S., *Trzydzieści lat kształcenia logopedów w Uniwersytecie Gdańskim*, [w:] Milewski S., Kaczorowska-Bray K. (red.), *Wybrane aspekty historii, teorii i praktyki*, Harmonia Universalis, Gdańsk 2016.
- Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 14 października 2019 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy – Karta Nauczyciela (Dz.U. z 2019 poz. 2215).
- Pluta-Wojciechowska D., *Dokąd zmierza logopedia?*, „Forum logopedyczne” 2013, nr 21.
- Plusajska-Otto A., *Początki kształcenia i opieki logopedycznej w Polsce*, https://dspace.uni.lodz.pl/xmlui/bitstream/handle/11089/28898/139-150%20Plusajska-Otto_Poczatki%20ksztalcenia%20i%20opieki%20logopedycznej.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Przybysz-Piwko M., Szamburski K., *Standardy godzinowe kształcenia logopedów po zmianach związanych z przyjęciem bolońskiego systemu oświaty*, „Biuletyn Logopedyczny” 2010, nr 1.
- Skorek E.M., *Z logopedią na ty. Podręczny słownik logopedyczny*, Impuls, Kraków 2005.
- Słodownik-Rycaj E., *System opieki logopedycznej w Polsce i Anglii*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2007.
- Wolańska E., *Model opieki logopedycznej w Polsce*, „Studia pragmatolingwistyczne. Rocznik Instytutu Polonistyki Stosowanej Wydziału Polonistyki UW” 2013, rok V.
- Woźniak T., *Analiza standardów kształcenia zawodowego logopedów w Polsce*, „Biuletyn Logopedyczny” 2010, nr 1.
- Woźniak T., *Logopedia na świecie u progu XXI wieku*, [w:] Pluta-Wojciechowska D., Sambor B., *Współczesne tendencje w diagnostyce i terapii logopedycznej*, Harmonia Universalis, Gdańsk 2017.
- Zaorska M., *Tyflologopedia jako subdyscyplina szczegółowa logopedii oraz element jej współczesnej koncepcji strukturalnej*, „Przegląd Badań Edukacyjnych” 2016, nr 22(1), <https://apcz.umk.pl/PBE/article/view/PBE.2015.066/10531>.

Źródła internetowe

- <https://education.ec.europa.eu/pl/education-levels/higher-education/inclusive-and-connected-higher-education/bologna-process>.
- <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Demostenes;3891740.html>.
- <https://logopeda.org.pl/new.php?id=1267>.
- https://logopeda.org.pl/onas_c.php?id=73.
- https://logopeda.org.pl/resources/pliki/976_20220910_obszary_funkcjonowania_pzl.pdf.
- <https://www.dropbox.com/sh/yywxtidea1bko9/AACFgoP0cPeVA3jMauVIOArXa?dl=0>.
- <https://www.pbp.poznan.pl/node/168>.
- <https://www.polskietowarzystwologopedyczne.pl/>.
- <https://www.polskietowarzystwologopedyczne.pl/kodeks-etyczny-logopedy/>.